

YLISUKUPOLVISUUDESTA JA POLITIIKAN TEHOKKUUDESTA

Pääkirjoitus

Janus

Tämän numeron keskeisiä teemoja ovat työllisyys ja työttömyys sekä syrjäytymiskierre. Ne herättävät kysymyksiä politiikan ja palvelujen tehokkuudesta ja toimivuudesta, ja siitä, kenen vastuulla toimivat palvelut ovat. Onko niin, että politiikka ohenee ja ammattilaisilla on yhä enenevässä määrin vastuu palvelujen tuloksista? Samanaikaisesti sosiaalityön tehtäväkenttään on 2000-luvulla tullut uusia vaatimuksia ja tehtäviä kuten aktivointipolitiikkaa. Teemat siivittivät minut pohtimaan ylisukupolvisuutta ja politiikan merkitystä kolmen väitöskirjan avulla.

1990-luvun talouslaman yhteydessä tehtiin Suomessa tutkimusta nuorista työttömistä. Ilse Julkusen vuonna 2002 julkaistussa laajassa vertailevassa tutkimuksessa todettiin nuorisotyöttömyyden seurausten olevan Suomessa lievempiä kuin muualla Euroopassa, missä näkyi työttömyyden yhteydessä köyhyyttä, huono-osaisuutta ja polarisaatiota. Toisaalta jo tuolloin löydettiin Suomessa syrjäytymiskierteiden syvyydestä kertovia ilmiöitä kuten työttömyyden ylisukupolvisuus. Silloin pohdittiin, kertovatko tulokset siitä, että hyvinvointipolitiikka ja työttömyyden seurauksia ehkäisevät toimenpiteet eivät toimineet riittävän tehokkaasti.

Nuorten työttömien elämismaailmasta ja toimijuudesta tehdyissä tutkimuksissa nuorten kokemukset työvoimapoliittisista toimenpiteistä ja aktivoinnista ovat keskeisiä. Tutkimuksissa on tullut esiin nuorten ristiriitaiset kokemukset aktivoinnista. Myös kansainvälisten tutkimustulosten mukaan aktivoinnin seuraukset eivät ole aina toivotun kaltaisia vaan joskus jopa päinvastaisia. Kansainväliset vertailut osoittivat myös, että työmarkkinatoimenpiteet eivät näyttäneet olevan tehokkaita maissa, joissa on korkea yleinen työttömyyden taso.

Sittemmin on tutkittu 1990-luvun talouslaman yhteydessä työttömiksi jääneiden nuorten myöhempiä vaiheita. Matilda Wrede-Jäntti on seurannut tutkimuksessaan 36 nuorta työtöntä 10 vuoden ajan. Kvalitatiivinen pitkittäistutkimus on harvinaista sosiaalityön alalla ja tämä on tervetullut kontribuutio. Myös Wrede-Jäntin tutkimuksessa nousi esiin nuorten ristiriitaiset kokemukset hyvinvointipolitiikasta. Nuoret suhtautuivat tosin positiivisesti hyvinvointiyhteiskuntaan, mutta kolme neljästä ei ollut tyytyväisiä aktivointipolitiikkaan. Pakkoaktivointi ja useat työllistymiskerrat koettiin turhiksi ja myös kontraproduktiivisiksi. "He eivät kerta kaikkiaan sovi yksilöotteeseen malliin nuorista työttömistä", toteaa Wrede-Jäntti vuonna 2010 julkaistussa väitöskirjassaan ja kysyy, miten tehokkaita voivat toimenpiteet olla, jos niitä toteutetaan uhkaamalla lopettaa tuen maksaminen. Nuorten tilanteesta työmarkkinoilla

kertoo myös se, että seurantajakson aikana vain yhdelle nuorelle tarjottiin työpaikka. Wrede-Jäntti pohtii tutkimuksessaan nuorten ja yhteiskunnan arvojen välistä kuilua. Nuoret suhtautuivat melko herkästi ja kielteisesti sellaiseen viranomaistoimintaan, joka tulkittiin pakottamiseksi. Mitä isompi kuilu on nuoren ja yhteiskunnan arvojen välillä, sitä isompi riski on, että heitä ei ymmärretä ja heihin kohdistetaan pakotteita. Hän pitää tärkeänä, että sosiaalityössä ei asennoiduta yksilöllistämään nuoria työttömiä, vaan että toimenpiteet ja ratkaisut löydetään tiiviissä vuorovaikutuksessa nuoren kanssa. Wrede-Jäntin väitöstutkimus kuvaa osuvasti, miten hyvinvointipolitiikka ei ole teoreettisesti etäällä sosiaalityössä, vaan sen kaikki muutokset ja seuraukset voivat tuntua sekä asiakkaan että sosiaalityön arkipäivässä.

Ylisukupolvisuudesta ja hyvinvointipolitiikan vaikutuksesta kertoo Mikko Aaltosen tuore yhteiskuntapolitiikan väitöskirja, jossa laajaan 150 010 hengen rekisteriaineistoon perustuen tutkittiin sosioekonomisia eroja rikollisuudessa ja väkivallan uhriksi joutumisessa 19–30-vuotiaiden nuorten aikuisten parissa. Vaikka sosioekonomisten erojen olemassaolo ei sinällään todista sitä, että Suomen hyvinvointipolitiikka rikollisuuden ehkäisyssä on epäonnistunut, merkittävät sosioekonomiset erot liittyen sekä syrjäytymiseen että rikollisuuteen nostavat keskeiseksi kysymyksen politiikan ja toimenpiteiden tehottomuudesta. Mikko Aaltonen toteaaakin, että me emme tiedä tarpeeksi näistä mekanismeista. Ylisukupolvisuutta ei ole tähän mennessä vielä tarpeeksi hyvin kuvattu eikä selitetty, ja tarvitsemme ehdottomasti monitieteistä tutkimusyhteistyötä tämän ilmiön tarkempaan analysointiin. Tämä on tärkeä tutkimuskohde sekä sosiaalityölle että sosiaalitieteelle laajemmin.

Tässä Januksen numerossa artikkelien aineistot ovat monimuotoisia ja kertovat siitä, miten tutkimuskenttä lähestyy ilmiötä eri näkökulmasta. Tämä kertoo myös siitä, että meillä on nykyään käytössä monenlaisia tutkimusaineistoja, mikä antaa mahdollisuuden tarkastella asiaa kriittisesti. Mitä tutkimustulokset kertovat tämän päivän hyvinvointipalveluista ja sosiaalityöstä? Riitta-Liisa Kokko kirjoittaa välityömarkkinoille työllistettyjen ikääntyneiden kokemuksista Paltamon työllisyyskokeilussa. Hän kysyy, millaisia ovat työllistämisen vaiheet ja millä tavoin välityömarkkinoilla työskentely edistää avoimille työmarkkinoille työllistymistä. Tutkimusaineisto koostuu yli 50-vuotiaiden työntekijöiden temahaastatteluista. Vaikka välityömarkkinoille työllistäminen edisti Kokon mukaan ikääntyneiden aktivoitumista työnhakuun ja motivoitumista työntekoon, paluu avoimille työmarkkinoille oli hankalaa. Vain harvoille avautui mahdollisuus työllistyä avoimille työmarkkinoille.

Olli Lehtonen ja Valdemar Kallunki kirjoittavat nuorten aikuisten syrjäytymiskierteestä. Heidän tutkimusaineistonsa koostuu 16–29-vuotiaiden nuorten 1 400 puhe-
linhaastattelusta. Tutkimuksessaan he testaavat polkumallia, joka perustuu aikaisempien tutkimusten ja teorian pohjalta muodostettuun oletukseen nuorten aikuisten syrjäytymiskierteestä. Kierre koostuu suoriutumisen, sosiaalisen tuen, luottamuksen, koetun elintason ja syrjäytymisen välisistä suhteista. Nuoren aikuisen alisuoriutuminen vähentää hänen tyytyväisyyttään koettuun elintasoon ja lisää yksinäisyyden kokemuksia, jotka molemmat lisäävät hänen syrjäytymistään. Erityisesti yksinäisyyden

kokemukset ovat merkittäviä syrjäytymisen etenemisessä. Tätä tutkimustulosta tukevat muutkin aikaisemmat tutkimukset. Tulokset korostavat nuoren aikuisen sosiaalisten suhteiden, suoriutumisen ja lähisuhteiden luottamuksen merkitystä syrjäytymisen ennaltaehkäisyssä.

Elina Renko tarkastelee sosiaalialan ammattilaisten ja asiakkaiden asennoitumista alkoholinkäytön puheeksiottoon sosiaalityön asiakastilanteissa. Tutkimuksen aineisto koostuu sosiaalityön asiakkaiden ja ammattilaisten haastatteluista. Hän kysyy, miten sosiaalialan ammattilaiset ja asiakkaat asennoituvat alkoholinkäytön puheeksioton valikoivuutta ja leimaavuutta koskeviin väittämiin sekä onko asennoitumisessa eroja. Asiakkaat ja ammattilaiset käsittelivät puheeksiottoa kolmenlaisena puhetekona: epäilyn ilmaisuna, keskustelutarjouksena ja tiedonkeruuna. Kaikki kolme puhetekoa esiintyivät sekä asiakkaiden että ammattilaisten kannanotoissa. Asiakkaiden ja ammattilaisten asennoitumisessa ei siis näkynyt eroja, vaan molemmat ryhmät ymmärsivät puheeksioton ristiriitaisuuden mutta myös mahdollisuuden.

Ilse Julkunen

*Sosiaalityön tutkimuksen seuran puheenjohtaja
ilse.julkunen@helsinki.fi*

Oikaisu: Januksessa 1/2013 julkaistussa opinnäytelistassa oli virhe. Helsingin yliopistossa julkaistun sosiaalityön lisensiaatintutkielman ”Hennattuja partoja – Ikääntyvät somalimiehet ryhmätoiminnassa” on tehnyt Hilkka Linderborg, ei Hertta Linderborg, kuten lehdessä virheellisesti kerrottiin.